

Dr hab. Piotr Magier, Prof. KUL

Lublin, 11.04.2026.

Instytut Pedagogiki

Wydział Nauk Społecznych i Technicznych

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

**Recenzja rozprawy w postępowaniu o nadanie stopnia doktora w Dziedzinie Nauk
Społecznych w Dyscyplinie Pedagogika**

Pani Magister Nikoli Antosik-Kot

*„Istota i znaczenie rodziny dorosłych dzieci z rodzin niepełnych – perspektywa
biograficzna”*

napisanej pod kierunkiem Pana dra hab. Mirosława Kowalskiego, prof. UZ

Struktura recenzji: 1) podstawa prawna recenzji; 2) określenie przedmiotu badań i uzasadnienie jego wyboru; 3) metodologiczne podstawy badań: cel, struktura, strategia badań i metody badawcze, język; 4) wyniki badań; 5) konkluzja.

1. Podstawa prawna recenzji

Podstawę prawną recenzji stanowi Ustawa z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742) oraz Uchwała Rada Dyscypliny Naukowej Pedagogika Uniwersytetu Zielonogórskiego nr 019/2026 z dnia 11 lutego 2026 roku dotycząca powołania recenzentów w postępowaniu o nadanie Pani Magister Nikoli Antosik-Kot stopnia doktora.

2. Określenie przedmiotu badań i uzasadnienie jego wyboru

Przedmiotem badań zaprezentowanych w rozprawie doktorskiej Pani mgr Nikoli Antosik-Kot są narracje osób dorosłych pochodzących z rodzin niepełnych na temat istoty i znaczenia rodziny dla rozwoju i funkcjonowania człowieka. Autorka wskazując przedmiot

badan stwierdza: „*Wobec tego przedmiotem tej pracy uczyniono postrzeganie istoty i znaczenia rodziny przez dorosłe dzieci z rodzin niepełnych na skutek rozbitcia (rozvodu) lub osierocenia*” (s. 6), które to określenie Autorka potwierdza w dalszej części rozprawy: „*postrzeganie istoty i znaczenia rodziny przez dorosłe dzieci z rodzin niepełnych (perspektywa biograficzna)*” (s.173).

Biorąc pod uwagę trudności i niejasności jakie pojawiają się przy określaniu przedmiotu badań w empirycznych prowadzonych w pedagogice, podkreślić pragnę trafność i konsekwencję w nazwaniu tego aspektu metodologicznego w recenzowanej dysertacji. Wbrew pozorom nie wszyscy badacze, zwłaszcza na etapie prac magisterskich i doktorskich świadomie rozróżniają poziom zjawisk i poziom wiedzy (opinii) o tych zjawiskach. Trafne jego wskazanie jest natomiast ważne dlatego, że jest to aspekt wyjściowy, fundamentalny dla określenia innych elementów procedury badawczej (metod i technik badań, doboru próby), co w konsekwencji rzutuje na jakości i rzeczowości prowadzonych badań.

Wybór przedmiotu badań zaprezentowanych w rozprawie doktorskiej uznaję za zasadny, ciekawy oraz istotny społecznie. Co prawda problematyka wychowania w rodzinie oraz wychowawczego znaczenia rodziny, także wychowania w rodzinach niepełnych i monoparentalnych, nie jest nowa i była wielokrotnie podejmowana w pedagogice, niemniej zagadnienie to stale zasługuje na uwagę. Doniosłość poznawcza oraz społeczna waga badań dotyczących wychowawczego znaczenia rodziny są niepodważalne i aktualne przynajmniej z dwóch powodów: po pierwsze ze względu na pierwotne, inicjalne oraz permanentne oddziaływanie rodziny w trakcie procesu wychowania człowieka i po drugie, ze względu na współczesne przemiany kulturowe, społeczne i cywilizacyjne zmieniające strukturę, funkcjonowanie a nawet samo definiowanie rodziny.

W polskiej teorii i praktyce pedagogicznej rodzina traktowana była jako niezastąpione, najważniejsze środowisko oraz pomiot wychowania dziecka. Już prace tworców polskiej pedagogiki (E. Bojanowski, S.T. Podoleński, H. Radlińska, M. Grzegorzewska, S. Kunowski) wskazywały na nieodzowne miejsce oraz zadania rodziny w procesie opieki i wychowania dziecka. Przekonanie to podzielane jest także przez wielu współczesnych pedagogów, psychologów i socjologów. Nie można także nie dostrzegać, że szersze procesy geopolityczne i zmiany kulturowe takie jak: tworzenie się społeczeństw postindustrialnych, informacyjnych i wielokulturowych, postmodernizm, gender, uchodźstwo i migracje wpływają na pojawienie się nowych, w tym także niekorzystnych wychowawczo zjawisk i procesów. Warunkują one trwałość rodziny, zmianę jej definiowania, upowszechnienie się odroczonego rodzicielstwa, rezygnację rodziców z prokreacji oraz wypełniania fundamentalnych zadań opiekuńczych i

wychowawczych czy badaną w dysertacji niepełność rodziny i monoparentalność. W tym kontekście współczesne funkcjonowanie rodziny określić można jako wyjątkowe, specyficzne lub kryzysowe. Wychowawcze i rozwojowe skutki tych przemian mają zarówno charakter doraźny, jak i długofalowy.

Co istotne Autorka dysertacji świetnie dostrzega wagę podjętych badań. Nie tylko uzasadnia je w doniesieniu do wskazanych wyżej aspektów, lecz również rozwija i ubogaca licznymi odniesieniami do treści teoretycznych i wyników badań empirycznych. Opisując sytuację kulturową i społeczną w jakiej przebiega wychowanie w rodzinie, rodzinie niepełnej, monoparentalnej wprowadza informacje o charakterze koncepcyjnym i definicyjnym. Odnosi się przy tym do normatywnych modeli rodziny, który to zabieg wskazuje na świadomość potrzeby oceniającego (obok opisowego i wyjaśniającego - empirycznego) podejścia do badanych zagadnień.

W tym kontekście pragnę jednak zwrócić uwagę na zawężone odniesienia do źródeł, autorów i środowisk naukowych, które ów normatywny model uprawiania badań nad rodziną reprezentują. Chodzi zwłaszcza o środowisko Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (Ks. Prof. J. Śledzianowski, T. Sakowicz) czy o środowisko Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, które uznać można za współinicjujące powstanie polskich badań nad rodziną, przynajmniej w wymiarze instytucjonalnym. Chodzi o utworzenie prawdopodobnie pierwszej w Polsce Katedry Pedagogiki Rodziny na Wydziale Teologii KUL założonej przez Ks. Prof. Dr hab. Piotra Porębę w 1974 roku, a następnie o utworzenie Katedry Pedagogiki Rodziny na Wydziale Nauk Społecznych KUL w 1996 roku przez Ks. Prof. Józefa Wilka.

3. Metodologiczne podstawy badań

Zaprezentowana rozprawa doktorska zawiera określenie podstawowych aspektów postępowania badawczego, wymaganych regułami metodologicznymi w pedagogice. Przyjęte procedury badawcze jednoznacznie lokują przeprowadzone badania w strategii jakościowej, interpretatywnej (s. 178, 179). Autorka konsekwentnie odwołuje się do zasad metodologicznych tą strategią wyznaczonych. Za cenne uznaję odniesienia do głównie polskiego dorobku metodologicznego, choć ich zakres mógłby być niewątpliwie poszerzony, zwłaszcza z zakresu ogólnej metodologii nauk (S. Kamiński, A. Bronk, S. Majdański, R. Kublikowski). Niezalenie od tej uwagi opisane w tekście rozprawy postępowanie badawcze daje wrażenia „obyicia”, posiadania przez Autorkę dysertacji szerszej perspektywy rozumienia

problemów metodologicznych pedagogiki, nie tylko technicznego zastosowania ogólnych reguł i zasad metodologicznych do przeprowadzonych badań.

3.1. Cele badawcze

Określając cel badań Pani Magister Nikola Nowicka-Kot korzysta z powszechnie przyjętego w pedagogice podziału na cele poznawcze, teoretyczne i praktyczne (s. 174-175). Ich określenie jest poprzedzone analizą metodologiczną tej kategorii polegającą na przytoczeniu kilku klasycznych podziałów (Pilch, Bauman, Babbie). Jest to zabieg konieczny, gdyż cel badań, obok przedmiotu badań, stanowi podstawowe kryterium projektowania postępowania badawczego (zwłaszcza doboru metod). Co więcej, określenie celu badań służy odróżnieniu pedagogicznego postępowania badawczego od badań prowadzonych na terenie innych, siostrzanych dla pedagogiki nauk społecznych (humanistycznych). Projekt badawczy w punkcie wyjścia powinien zatem określać nie tylko przedmiot badań (to co badamy), lecz również typ wiedzy, jaką chcemy w badaniach uzyskać.

W tym kontekście warto sformułować postulat poszerzenia zaprezentowanych analiz celu badań, gdyż obok upowszechnionego w pedagogice podziału na cele poznawcze, teoretyczne i praktyczne istotne jest wskazanie możliwości wykorzystania klasycznego dla polskiego dorobku metodologicznego (A. Bronk, A. Kamiński) dychotomicznego podziału na cele poznawcze i praktyczne: opis i wyjaśnienie (cele poznawcze); ocena i postulowania (cele praktyczne). Podział ten określa szczegółowo oczekiwany rezultat badawczy, a więc wiedzę: deskryptywną (jak?), eksplikatywną (dlaczego?), oceniającą (czy jest prawidłowo?) i postulatywną (jak być powinno?).

Pozostając w zakresie rozważań metodologicznych sformułować pragnę sugestię dotyczącą potrzeby wprowadzenia odrębnej części rozprawy doktorskiej zawierającej analizy praktycznych celów realizowanych w badaniach, ich aspektu: ocennego i postulatywnego. Realizacja celu praktycznego (oceny i rekomendacji dotyczących potrzeby wprowadzenia wychowawczych zmian w badanym obiekcie), obok przedmiotu badań określa pedagogiczny charakter badań. Treści o charakterze normatywno-postulatywnym znaleźć można co prawda w rozdziale poświęconym podsumowaniu wyników badań (rozdział V, s. 260-278), jednak w mojej ocenie powinny być one rozbudowane i wydzielone.

3.2. Strukturalizacja treści rozprawy

Budowa rozprawy doktorskiej respektuje klasyczne reguły strukturalizacji tekstów naukowych relacjonujących badania teoretyczno-empiryczne. Oparta jest ona o reguły zawężania zakresu prezentowanych treści, ich kompletność i rozłączność. W ogólnym zarysie dysertacja zbudowana jest z części teoretycznej, metodologicznej oraz części poświęconej analizie wyników badań. Zawiera także wstęp, zakończenie, bibliografię, aneks oraz spis rysunków. Na część teoretyczną składają się rozdziały: I. „*Istota i znaczenie rodziny- analiza kategorii pojęciowych*” oraz II „*Dorastanie w rodzinie niepełnej / rozbitej / osieroconej a dorosłość – teoria problemu*”. W skład części metodologicznej wchodzi rozdział III, zatytułowany: „*Metodologia badań własnych*”. Wyniki badań przedstawione i zinterpretowane zostały w rozdziale IV oraz V, które kolejno noszą nazwy: „*Istota i znaczenie rodziny w narracjach dorosłych dzieci z rodzin niepełnych*” oraz „*Istota i znaczenie rodziny w narracjach dorosłych dzieci z rodzin niepełnych – analiza i synteza wyników badań*”. Nazwy poszczególnych rozdziałów odzwierciedlają treści w nich zawarte. Część teoretyczną wyraźnie potraktować można jako koncepcyjne uzasadnienie oraz osadzenie przeprowadzonych badań empirycznych (z uwagą dotyczącą uzupełnienia informacji o dorobku naukowym w zakresie normatywnych badań nad rodziną). Rozdział III określa metodologiczne pryncypia badań, natomiast rozdziały IV i V zawierają opisy i interpretacje wyników badań, w tym w odniesieniu do dotychczasowego dorobku naukowego w zakresie rozumienia istoty rodziny, doświadczenia sytuacji rozvodu i osierocenia, funkcjonowania narratorów w sferze społecznej, emocjonalnej i relacyjnej w dzieciństwie i w dorosłości, oczekiwań wobec własnej rodziny, partnera życiowego i preferowanych postaw rodzicielskich, kształtowania się tożsamości i systemu wartości. Rozdział V zawiera syntetyczne podsumowanie wyników badań narracyjnych i ma on w mojej ocenie charakter nie tyle analityczny co syntetyzujący.

Niewątpliwym uzupełnieniem i wzbogaceniem zaproponowanej struktury dysertacji doktorskiej byłyby odniesienia historyczne dotyczące rozwoju badań i refleksji nad rodziną. Pani Magister nie wprowadza opisu dziejów badań nad rodziną w tym nad rodziną niepełną, historii konceptualizacją i teoretyzacją badanego zjawiska. Rozwiązanie to może niepokoić badacza zorientowanego humanistycznie, dla którego badania pedagogiczne to przede wszystkim badania „rozumiejące” (W. Dilthey). Rozumienie teraźniejszości nie jest możliwe bez zrozumienia przeszłości, nie tylko w wymiarze indywidualnych biografii, lecz również w aspekcie zjawisk społecznych i kulturowych a także w aspekcie zrozumienia istoty i rozwoju samej nauki. Uzupełniałyby one treści teoretyczne przygotowując prognostyczne zakresy

interpretacji wyników przeprowadzonych badań. Niedosyt budzą także zawężone (w moim odbiorze) analizy dotyczące normatywnego, światopoglądowego a nawet religijnego zakresu interpretowania instytucji rodziny.

3.3.Strategia badań i metody badawcze

Prezentowane w publikacji badania Autorka dysertacji sytuuje w zakresie strategii badań jakościowych. Reprezentacją metodologiczną podejścia jakościowego jest zastosowanie metody biograficznej przy wykorzystaniu techniki wywiadu narracyjnego (s. 178). W mojej ocenie zarówno poziom analiz teoretycznych dotyczących strategii badawczej, jak i opis poszczególnych etapów prowadzenia badań jest rzeczowy i w wystarczającym stopniu opisuje realizowane procedury metodologiczne.

W moim odbiorze zarówno zaprezentowana część teoretyczna, jak i projekt metodologiczny tworzą spójną całość z przeprowadzonymi badaniami oraz interpretacją ich wyników. W szczególności aplikacja zasad badań jakościowych o charakterze opisowym, diagnostycznym i interpretacyjnym pozwoliła na rezygnację z hipotez badawczych (co nie znaczy, że badania są bezzałożeniowe) oraz na sformułowanie pytań badawczych (s.176-177). Wiedza teoretyczna zaprezentowana w rozdziałach I i II posłużyła także do interpretacji wyników badań.

3.4.Język publikacji

Język rozprawy spełnia standardy języka naukowego: jest w przewadze precyzyjny i jednoznaczny, natomiast styl wypowiedzi komunikatywny. Autorka jasno zazwyczaj formułuje wypowiedzi nie pozostawiając wątpliwości co do sposobu rozumienia kluczowych terminów. Pani Magister stosuje konsekwentnie nazewnictwo przyjęte w ramach określonych przez siebie ram teoretycznych i metodologicznych, choć niekiedy zdarzają się potknięcia językowe (*„Teoretyczne fundamenty, na których budowana jest metodologia badań leżą u podstaw filozofii, a konkretniej hermeneutyki, interakcjonizmu symbolicznego oraz fenomenologii (Pilch, Bauman 2001, s. 270). W pedagogice zachodzi wielka potrzeba przeprowadzania badań jakościowych. Związane jest to przede wszystkim z przodowaniem badań ilościowych, ale również konsekwencją rozczarowania co do skuteczności badań ilościowych, którą niegdyś nadzieję rzekomo pokładano...”* s. 177 – teoretyczne fundamenty [...] leżą u podstaw filozofii? czy istnieje „niekonkretna” hermeneutyka? dlaczego „rzekomo pokładano”? co znaczy „a” w tym zdaniu?).

Podobnie, wątpliwym co do poznawczego znaczenia elementem użytym w dysertacji języka, który jednak traktuję jako swoiste „szkolne niedociągnięcie”, są często pojawiające się sformułowania ocenne odnoszące się do dorobku, koncepcji, tez lub definicji innych autorów bywa, że klasyków danej problematyki. Przykładowo Autorka pisze: „*Helena Izdebska słusznie stwierdziła, że...*” (s.5); „*Susan Forward słusznie wskazała, że...*” (s. 9); „*Auguste Comte, który uchodzi za twórcę socjologii, słusznie stwierdził, że...*” (s. 14); „*Bez wątpienia słusznie Stanisław Kawula twierdzi, że...*” (s. 30); „*Earl Babbie słusznie stwierdził, że...*” (s. 174). Nagminnie pojawiające się stwierdzenia tego typu, poprzedzające cytaty lub parafrazy wypowiedzi innych autorów nie można oczywiście traktować jako błędy rzeczowe. U ich genezy leży zapewne przyzwyczajenie językowe lub maniera językowa. Jednak, sugerowałbym wyzbycie się jej dlatego, że zwroty te nie wnoszą nowej wiedzy, trudno je także uznać za rzeczywistą ocenę dorobku innych autorów, gdyż jednak sformułowana jest ona z pozycji adepta danej dyscypliny, jeszcze nie klasyka. W istocie wyrażają one, jak sądzę, nie tyle uznanie słuszności cudzych poglądów lub są nie tyle potwierdzeniem wiarygodności wyników cudzych badań, co są wyrazem przekonania o dzieleniu, spójności poglądów Autorki dysertacji z poglądami cytowanego autora.

4. Wyniki badań

Jak to już zaznaczyłem, zaprezentowane w dysertacji badania zrealizowane zostały w jakościowej orientacji badawczej. W zakresie wyników uzyskanych badań Doktorantka uzyskała wypowiedzi 13 narratorów - 9 kobiet i 4 mężczyzn w wieku od 20 do 75 lat, będących zarówno z związkach małżeńskich, związkach nieformalnych oraz osób nie pozostających w związkach. Pochodzili oni z rodzin niepełnych w wyniku rozwodu lub śmierci jednego z rodziców. Sformułowane dyspozycje dotyczyły: rozumienie istoty i znaczenia rodziny w procesie rozwoju i wychowania, sytuacji rozwodowej i osierocenia, rozwoju i wychowania w sferze społecznej, emocjonalnej i relacyjnej, oczekiwań wobec własnej rodziny, partnera życiowego i preferowanych postaw rodzicielskich, kształtowania tożsamości i systemu wartości.

Jak stwierdza Magistrantka: „*Sens badań narracyjnych tkwi w zrozumieniu subiektywnej perspektywy narratora poprzez wysłuchanie jego historii życiowej, wspomnień, doświadczeń, indywidualnych opinii, przeżyć i tożsamości, które są nieodłącznym elementem ich pochodzenia z rodzin niepełnych*” (s. 183). W konsekwencji wyniki badań narracyjnych

wymykają się procedurom uogólniania, a ich poznawcza wartość polega na rozumieniu indywidualnych stanów psychicznych narratorów. Niemniej w treści rozprawy znajdują się fragmenty służące nadaniu opisom wyrażonym w narracjach cech wiedzy ogólnej. Chodzi zwłaszcza o rozdział V, gdzie Autorka porządkuje problemowo treści wywiadów, odnosząc je do wiedzy teoretycznej. W tym zakresie i w takim rozumieniu badania stanowią cenne źródło wiedzy o osobistych przeżyciach, interpretacjach i subiektywnych ocenach sytuacji życiowej narratorów.

5. Konkluzja

Mimo sformułowanych wyżej uwag, zawierających zresztą jedynie postulaty dotyczące uzupełnienia treści dysertacji, głównie w zakresie treści teoretycznych lub sugestie metodologiczne sędzę, że Pani Magister Nikola Antosik-Kot w zadowalającym stopniu wykazała znajomość reguł postępowania badawczego typowego dla dyscypliny Pedagogika oraz dowiodła umiejętności ich zastosowania w przeprowadzonych przez siebie badaniach. Uzyskane wyniki badań uznaję za oryginalne oraz za spełniające cel rozprawy, tj.: opis i pedagogiczną interpretację wypowiedzi osób dorosłych, które jako dzieci wychowywały się w rodzinach niepełnych, a odnoszących się do istoty i rozwojowego (wychowawczego) znaczenia rodziny. Doktorantka wykazała się również znajomością ogólnej wiedzy pedagogicznej, a także wiedzy w zakresie pedagogiki rodziny, psychologii i socjologii rodziny.

W mojej ocenie przedstawiona rozprawa doktorska odpowiada wymaganiom określonym w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742) w zakresie nadawania stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika i w związku z tym wnoszę o dopuszczenie Pani Mgr Nikoli Antosik-Kot do dalszych etapów przewodu doktorskiego.